

ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΜΟΣ, ΦΥΛΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠ' ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΦΑ (2004-2017)

Η αλήθεια είναι ότι ευθύς εξαρχής οι antifa ομάδες που δημιουργήθηκαν μετά το 2004 είχαν πάντα μια κουβέντα να πουν για το ζήτημα των φύλων. Και πως αλλιώς; Είχαμε πολιτικοποιηθεί σε μια κοινωνία τίγκα ρατσιστική, τίγκα σεξιστική, τίγκα милитарιστική. Εμείς ήμασταν αντιφασίστες και αντιφασίστριες, τα 'χαμε βάλει με το φασισμό και τους φασίστες, είχαμε διαμηνύσει σε όλους τους τόνους ότι όσοι κοιτάνε μόνο τις σβάστικες καταλήγουν να χάνουν την ουσία του φασισμού κι άλλα τέτοια ηχηρά παρόμοια. Μας φαινόταν αυτονόητο, ότι οι διαχωρισμοί με βάση το φύλο και τη σεξουαλικότητα που αφειδώς μας πρόσφερε η ένταξή μας στην ελληνική κοινωνία, έπρεπε να μας είναι εξίσου μισητοί, όπως άλλωστε συνέβαινε με τον φυλετικό, τον πολιτιστικό και τον ταξικό ρατσισμό.

Όπως όλα τα αυτονόητα βέβαια, έτσι και τούτο εδώ χτίστηκε πατώντας πάνω στα συντρίμια άλλων αυτονόητων. Για να μην τα πολυλογούμε, ο αντιεξουσιαστικός χώρος στα μέσα της δεκαετίας του 2000 είχε μόλις βγει από τη σκοτεινή δεκαετία του 1995-2005. Που για όποιον και όποια δεν είχε την τύχη να τη ζήσει από κοντά, ήταν μια δεκαετία αποδιοργάνωσης, πλήρους υποχώρησης των αντικρατικών και αντικαπιταλιστικών ιδεών, διάλυσης των οργανωτικών δομών και πάει λέγοντας. Ειδικά για το θέμα που μας απασχολεί, η ίδια περίοδος σημαδεύτηκε από την ανάδυση του αρσενικού ατόμου και τη μετατροπή του σε κυρίαρχη φιγούρα «του χώρου». Όσο περισσότερο αρσενική κι όσο περισσότερο άτομο αποδεικνυόταν ετούτη η φιγούρα, τόσο περισσότερο θεωρούσε ότι εκπλήρωνε τον ιστορικό της ρόλο. Τα βαριά μπουφάν μηχανής, τα κομπολόγια, το μονίμως οργισμένο ύφος, οι 45λεπτες τοποθετήσεις των συντρόφων που ρητόρευαν όρθιοι στο αμφιθέατρο είχαν προκαλέσει σε αμέτρητους συντρόφους και συντρόφισσες που κάποια στιγμή της ζωής τους αποφάσισαν να εμπλακούν με αυτό που ονομάζουμε «διαδικασίες του χώρου», τόσο μεγάλο πολιτιστικό και πολιτικό σοκ, ώστε ακόμη και τόσα χρόνια μετά προκαλούν δυσφορία σε όσους κι όσες ανακαλούν την εικόνα στο μυαλό τους.

Η δημιουργία των antifa ομάδων, πέρα απ' το μέτωπο ενάντια στους φασίστες, προσπαθούσε πάντοτε να διατηρεί ανοικτό κι ένα εσωτερικό μέτωπο: αυτό ενάντια στο βαρύ, αρσενικό άτομο.

Άλλο ένα μερικό ζήτημα

Κατά τα άλλα βέβαια δε χρειάζεται να μεγαλοπινομάστε. Γιατί η πρόθεσή μας να εντάξουμε το φύλο στις κατευθύνσεις της πολιτικής μας δραστηριοποίησης, πέρα από την εμπειρική μας αποστροφή για το αρσενικό μονοπώλιο της αντιεξουσίας, δεν είχε και πολύ περισσότερα να προσφέρει. Με απλά λόγια: το ζήτημα των φύλων μάς φαινόταν πλούσιο σε προοπτική, πλην όμως οι θεωρητικές και δρομίσια παρακαταθήκες που είναι πιθανόν να μας απεγκλώβιζαν απουσίαζαν εκκωφαντικά. Οπότε; Από

πού μας είχε προκύψει το σκάλωμα με τα φύλα;

Από τη μία, πολλοί και πολλές από εμάς καταλαβαίναμε τους εαυτούς μας ως κομμάτι του ρεύματος της εργατικής αυτονομίας. Κατά συνέπεια είχαμε, λιγότερο ή περισσότερο, υπόψη ότι οι πολιτικοί μας πρόγονοι στην Ιταλία είχαν καταλήξει να φάνε διάσπαση επί του ζητήματος, για να μην αναφέρουμε τα μισόλογα που κυκλοφορούσαν περί φυσικής βίας με την οποία αντιμετώπιστηκαν οι Ιταλίδες συντρόφισσες όταν αποφάσισαν να φτιάξουν τις δικές τους οργανώσεις.¹ Οπωσδήποτε, αυτά είχαν συμβεί τριάντα χρόνια πίσω και σε μια άλλη χώρα, αλλά διάολε, να 'ταν αλήθεια όλα αυτά που έσερναν οι συντρόφισσες στους αυτόνομους;

Από την άλλη, στη νότια άκρη της βαλκανικής οι αυτόνομοι είχαν αποδειχθεί σχετικά δεκτικοί με τις «γυναικείες ομάδες» της εποχής (τότε βέβαια, η ενσκόληση με το φύλο ονομαζόταν «το γυναικείο», προφανώς επειδή η θεωρία αντιμετώπιζε μικρά προβλήματα προσαρμογής με την έμφυλη πολυποκειμενικότητα...). Με τα πολλά, από ένα σημείο και μετά, οι αυτόνομοι βρεθήκαμε να έχουμε ως θεωρητική μας κληρονομιά θέσεις σαν την παρακάτω:

Στο βαθμό που το κεφάλαιο στρατολόγησε τον άντρα και τον μετέτρεψε σε μισθωτό εργάτη, δημιούργησε ταυτόχρονα έναν διαχωρισμό ανάμεσα σ' αυτόν και στους υπόλοιπους άμισθους προλετάριους, οι οποίοι καθώς δε συμμετείχαν άμεσα στην κοινωνική παραγωγή, θεωρήθηκαν ανίκανοι να είναι υποκείμενα της κοινωνικής επανάστασης. [...] Αυτό που δεν [...] συζητήθηκε ποτέ από τις οργανώσεις του κινήματος της εργατικής τάξης, είναι ότι μέσω του μισθού οργανώθηκε επίσης η εκμετάλλευση του άμισθου εργάτη. Η εκμετάλλευση αυτή ήταν ακόμη πιο αποτελεσματική ακριβώς επειδή την έκρυβε η έλλειψη μισθού. [...] Σε ό,τι αφορά τις γυναίκες, η εργασία τους εμφανίζεται ως προσωπική υπηρεσία, εκτός του κεφαλαίου.²

Ήμασταν με τους από κάτω της ιστορίας, τους αόρατους, τους ξεγραμμένους. Ήμασταν με τους μετανάστες, τους μαύρους εργάτες, τους πρεζάκηδες και τις εκδιδόμενες. Οι γνώμες που είχαν εκφράσει τα γυναικεία κινήματα για λογαριασμό τους και που εν πολλοίς συμπυκνώνονταν σε παραγράφους σαν την παραπάνω, εμπλούτιζαν τη ματιά μας, μας έδιναν κι άλλα επιχειρήματα ενάντια στον καπιταλισμό, μας έφτιαχναν μια εικόνα για τον κόσμο, όπου η γυναίκα – νοικοκυρά δεν ήταν πλέον ένα εξωιστορικό προϊόν, αλλά ένα εμπόλεμο υποκείμενο. Κυρίως όμως μας άνοιγαν ένα ορίζοντα, εντελώς άγνωστο στην πρόσφατη ιστορία του αντιεξουσιαστικού κινήματος.

Κι εν τω μεταξύ, η ανάδειξη του ζητήματος των φύλων σε «θέμα που έχει σημασία» μας έφερνε για άλλη μια φορά αντιμέτωπους με τη γνωστή κριτική περί «μερικού ζητήματος». Αυτό το τελευταίο γύριναγε το στομάχι ανάποδα σε όλους τους συντρόφους και τις συντρόφισσες που πρωτοέβαλαν το

Αυτονομία και φύλα στη Μεγάλη Βρετανία ή αλλιώς «Προσοχή φαντάσματα!»

Κατά καιρούς έχουμε υποστηρίξει ότι η βρετανική αναρχική ομάδα / ομοσπονδία Class War, έκανε και είπε πράγματα που μοιάζουν εκπληκτικά με τη δική μας οργανωτική και πολιτική ιστορία. Κι έχουμε επίσης υποστηρίξει ότι η δραστηριοποίησή τους ήταν απτή απόδειξη ότι το ρεύμα της εργατικής αυτονομίας που σάρωσε την κεντρική Ευρώπη στα '70s είχε και μια μπάσταρδη βρετανική άκρη.

Καθώς, στα μέσα των '90s, το εγχείρημα των Class War είχε φτάσει στα όρια του, τα μέλη του συνέταξαν και δημοσιοποίησαν μιαν επιστολή «προς τους απανταχού επαναστάτες» με την οποία επεσήμαιναν με κάθε δυνατή ειλικρίνεια τα προβλήματα, εγγενή και επίκτητα, που είχαν οδηγήσει σε τέλημα τους Βρετανούς συντρόφους. Ειδικά για το ζήτημα των φύλων η αυτοκριτική των Class War εκτός από τίμια, μας φαίνεται και πολλαπλώς διδακτική.

Υπήρξαν φορές που η εφημερίδα ήταν σκέτη παρωδία, και τα μέλη της κόντευαν να φетиχοποιήσουν τη βία. Κι ακόμα χειρότερα, αυτό μας οδήγησε να υποτιμήσουμε αγώνες που δεν περιλάμβαναν τη χρήση βίας. Η ηρωοποίηση της βίας κατέληξε να προσελκύει ανθρώπους που ενδιαφέρονταν περισσότερο να λένε ιστορίες για ξύλα, παρά να αλλάξουν τον κόσμο. Κάθε προσπάθεια να στρέψουμε το Class War προς κατευθύνσεις, όπου θα σκεφτόμασταν τι κάνουμε και γιατί το κάνουμε, χαρακτηριζόταν «φλώρικη» και «φιλελεύθερη» (ακόμα κι ότι «αυτά τα λέει η μεσαία τάξη» ακούσαμε) από όσους αρνούσαν να κοιτάξουν πέρα από τη βία. Αυτό προκάλεσε μια διαρκή ένταση μέσα στην οργάνωση. Αρκετές φορές, η μάτσο συμπεριφορά του Class War, οδήγησε στην απομάκρυνση διαφόρων, ιδιαίτερως γυναικών.

Πάντα μας συγκινεί το πόσο καλοί εμπειριστές είναι οι Άγγλοι σύντροφοι. Πράγματι, η ιστορία που τόσο εύστοχα περιγράφουν είναι η ιστορία όλων των αυτοοργανωμένων οργανωτικών δομών που δεν κατορθώνουν να γλυτώσουν από τους άνδρες.

Η δύναμη των γυναικών και η κοινωνική ανατροπή

Ετούτη η έκδοση κυκλοφόρησε το 2008 σε εποχές πηχτού διανοητικού και οργανωτικού σκότους. Σε γενικές γραμμές έμεινε γνωστή ως το «ροζ βιβλίο», ως ένα βιβλίο δηλαδή που μιλούσε «για το γυναικείο», ό,τι κι αν εννοούσε ο καθένας με τον όρο την εποχή εκείνη. Η επίδρασή του ήταν σημαντική για πολλούς και διάφορους λόγους: επειδή, για πρώτη φορά μετά από μια μακρά περίοδο σιωπής το γυναικείο ζήτημα προσπαθούσε ξανά να ανοίξει χώρο για τον εαυτό του· επειδή, επιτέλους, οι αυτόνομοι στην Ελλάδα αποκτούσαν μια θεωρητική βάση για να υποστηρίζουν ότι ο καπιταλιστικός καταμερισμός της εργασίας έχει και μια έμφυλη διάσταση· επειδή, μέσα απ' τις σελίδες του, η γυναικεία υποκειμενικότητα, «η δύναμη των γυναικών», έκανε φύλλο και φτερό την μαρξιστική ορθοδοξία και τις θεωρίες που αρνούνταν να δεχτούν το νοικοκυριό ως εργασία· και τέλος επειδή παρείχε σε μειοψηφικά κομμάτια του αντιεξουσιαστικού κινήματος πολιτικές κατευθύνσεις που κοιτούσαν έξω από το γκέτο των Εξαρχείων.

Οι Red Warriors και μια οφειλόμενη αυτοκριτική

«Κανονικά, αυτό είναι μαλακία (ενν. να συμμετέχουν γυναίκες σε αντιφασιστικές δράσεις) γιατί βγαίνεις τη νύχτα για να πλακωθείς ρισκάροντας να φας μαχαιριές. Αν παίρναμε και μια κοπέλα, θα ήμασταν όλοι επικεντρωμένοι στην ασφάλειά της. [...] η φάση των Red Warriors ήταν καθαρή βία». Αυτές τις απόψεις φιλοξένησαμε δίχως καμία κριτική προσέγγιση στην έκδοσή μας Scalp, Η Καταγωγή του Γαλλικού Ριζοσπαστικού Κινήματος 1984-1992. Οπότε είναι ευκαιρία να κάνουμε εδώ την εξής παρατήρηση: Βασικά, το να πλακώνεσαι με τους φασίστες (προσοχή: όχι να πλακώνεις τους φασίστες, να πλακώνεσαι με τους φασίστες – η διαφορά είναι τεράστια γιατί δεν δίνεις μόνο, τρως κιόλας) είναι ωραίο πράγμα, είναι κοινωνική εμπειρία και πολιτική κατεύθυνση που όποιος δεν την έχει ζήσει, χάνει μια σημαντική παράμετρο του ταξικού ανταγωνισμού. Το πρόβλημα ξεκινάει, όταν τα ξυλίκια μένουν σκόρπια, ασύνδετα, ανυποστηρικτά, αυτοεπιβεβαιωτικά. Και να: ενώ νόμιζαν ότι όλα βαίνουν καλώς, οι Γάλλοι σύντροφοι ουδέποτε ανακάλυψαν ότι τα λόγια, οι ιδέες, οι πολιτικές στρατηγικές, η επιδίωξη της οργάνωσης, όχι, δεν είναι «φλωριές». Κι έπαθαν τέτοια ζημιά γιατί όχι μόνο απέτυχαν να ενσωματώσουν τις γυναικείες αντιλήψεις περί καπιταλισμού και αντιφασισμού, αλλά και γιατί τις απέκλεισαν καταστατικά. Και όχι, αυτή η κριτική δεν αφορά κατά βάση τους Red Warriors – είναι μια ανοιχτή πληγή που αφορά εξίσου το εδώ και το τώρα. Πώς να το πούμε; Μια ανδρική συνέλευση είναι εξ ορισμού μια φτωχή συνέλευση· που επιπλέον καταδικάζει τον εαυτό της να μην καταλαβαίνει τη φτώχεια της.

antifa, ως λέξη κι ως πολιτική κατεύθυνση, στην κινηματική ατζέντα. Γιατί; Μα επειδή το «μερικό ζήτημα» ήταν η ορολογία – καραμέλα που μας πέταγαν όλοι οι μαρξιστές ινστρουχτορες, μαζί και τα ιδεολογικά τους αποπαιδιά, κάθε φορά που επιχειρηματολογούσαμε υπέρ των αυτόνομων αντιφασιστικών δομών. Έτσι και τώρα: η ενασχόληση με τα φύλα, ο έμφυλος καταμερισμός της εργασίας, οι πολιτικές γύρω απ' τη μήτρα, οι θεωρίες του κοινωνικού εργοστασίου, η ομοφυλοφιλία, το νοικοκυριό ως απλήρωτη εργασία ήταν απλώς «δευτερεύοντα ζητήματα», «κόλπα των αστών για να αποπροσανατολίζουν τις μάζες», «μερική έκφραση ενός συνολικότερου ζητήματος» και πάει λέγοντας. Το λογύδριο τελείωνε πάντα με κλισέ επικλήσεις στον «αγώνα ενάντια στο κεφάλαιο», «την επανάσταση που δε γνωρίζει φύλα», «την εξέγερση που θα λύσει στην πράξη τέτοια ζητήματα» κλπ.

Antifa, φύλα και γνώμες για τη βία (περίοδος πρώτη)

Φυσικά, κάθε αρχή και δύσκολη. Εν ολίγοις, από μεριάς μας κάναμε ό,τι περνούσε απ' το χέρι μας προκειμένου να ξεφύγουμε από το στερεότυπο του μαχητή των δρόμων, η επικράτηση του οποίου επί των μπάτσων θα οδηγούσε στην κοινωνική επανάσταση. Κι όμως, παρά την μηδαμινή ταύτιση που νιώθαμε με τέτοιες φιγούρες, αυτό το στερεότυπο αποδείχτηκε σκληρό καρύδι. Η ιδέα ότι ο ριζοσπαστισμός είναι το άλλο όνομα της βίας, και δη της βίας απέναντι στους μπάτσους, ασκούσε ακόμα και σε μας μια περίεργη επιρροή. Καθόλου παράξενο, εδώ που τα λέμε. Μεγαλωμένοι σε ένα πολιτικό περιβάλλον που είχε μυθοποιήσει ως μήτρα της επανάστασης τα μάχαλα στο Πολυτεχνείο, κάθε 17 του Νοέμβρη, κι όντας ακόμη αδύναμοι να μετασχηματίσουμε την κριτική στα λόγια σε πολιτικές κατευθύνσεις, καταλήγαμε κι εμείς να εννοούμε τη βία ως ένα από τα μετρημένα στα δάχτυλα κριτήρια του επαναστατικού κύρους. Βέβαια, θεωρούμε πως ήμασταν από τις ελαφριές περιπτώσεις. Γιατί κατά τα άλλα, η πασιφανής απουσία των γυναικών από τις «επαναστατικές διαδικασίες» ήταν μια απουσία που έμοιαζε με αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Δεν έφταιγαν οι επαναστατικές διαδικασίες που ήταν χάλια, έφταιγαν οι γυναίκες που δε μπορούσαν να προσαρμοστούν στις χάλια διαδικασίες. Εδώ η βιολογία είχε την τιμητική της. «Το ανδρικό μυϊκό σύστημα υπερέχει του γυναικείου», το 48 νούμερο παπούτσι εκ των πραγμάτων τρέχει πιο γρήγορα απ' το γυναικείο μέσο όρο κλπ κλπ.

Εμάς η επίκληση στη βιολογία μάς φαινόταν κομματάκι ακροδεξιά. Είχαμε μεικτές ομάδες και κοιτάγαμε να κρινόμαστε στη βάση της εργασίας που προσφέραμε. Η φιγούρα του μαχητή των δρόμων

μάς φαινόταν μια μείξη μετεφηβικών συμπλεγμάτων και τρίχας που παρουσιάζεται ως τριχιά (με απλά λόγια: σιγά μην ήταν επαναστατική βία το όλο σόου μπρος και πίσω απ' τα κάγκελα του Πολυτεχνείου). Οπότε: θεωρούσαμε ότι η μειωμένη εκπροσώπηση των γυναικών στις διαδικασίες ήταν πρόβλημα των διαδικασιών και όχι των γυναικών. Ταυτόχρονα θεωρούσαμε πως η υπερεκπροσώπηση αντρών – και μάλιστα ανδρών μιας ειδικής σωματικής και κυρίως πολιτισμικής μορφολογίας – ήταν ένα διόλου ευχάριστο φαινόμενο. Σήμερα λέμε πως απαντήσαμε τέτοια σωστά ερωτήματα με λάθος τρόπο. Συγκεκριμένα, αντιμετωπίσαμε το «πρόβλημα» αντιστρέφοντας την απάντηση. Αφού όλοι έλεγαν ότι οι γυναίκες «δε μπορούν» εμείς λέγαμε ότι «μπορούν». Όπως χαρακτηριστικά σημειώναμε σε κείνη την πορτοκαλί έκδοση που είχαμε κάνει το Νοέμβρη του 2005,

Αν σε καθέναν αναλογεί ένα ποσοστό βίας, αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για τις γυναίκες για τις οποίες η άρνηση της βίας είναι κάτι επιβεβλημένο κοινωνικά, διαχρονικά, ακόμα και διαταξικά, και σε κάθε περίπτωση αμειλίκτα. Η βία αυτή που είναι καταδικασμένη να εκφράζεται «υπογείως», υποτιθέμενα μέσα στις οικογενειακές σχέσεις [...] πρέπει να «ανακαλυφθεί» κοινωνικά. Το ίδιο και η ίδια η γυναίκα σαν συλλογικό υποκείμενο πια, που θα είναι έτοιμο να τσακίσει στην πράξη την φασιστική και σεξιστική βία σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής.³

Από μια σκοπιά είχαμε δίκιο. Καταλαβαίναμε ότι με τον ίδιο τρόπο που τα φύλα είναι σημαντικά και για τον καπιταλισμό, έτσι θα πρέπει να αποκτήσουν αντίστοιχη σημασία και για τα κινήματα. Καταλαβαίναμε ότι με τον ίδιο τρόπο που οι γυναίκες είναι αντικείμενα μιας ειδικής βίας που το κεφάλαιο ασκεί πάνω τους, έτσι είναι ικανές να γίνουν υποκείμενα της αντικαπιταλιστικής ανταρσίας. Από μια άλλη σκοπιά όμως, είχαμε άδικο. Στα μάτια μας, αυτή η ανταρσία ήταν αναγκαστικά συνδεδεμένη με την άμεση φυσική βία («να τσακίσει στην πράξη»). Ολόκληρο το οπλοστάσιο καταπίεσης και βίας με το οποίο βρέθηκαν ιστορικά αντιμέτωπες οι γυναίκες, στένευε για να προσαρμοστεί στη στενή αντίληψή μας για τα φύλα, τη βία και τις καπιταλιστικές κοινωνίες· το οποίο, αν δεν το ξέρετε, περιείχε τον συνδυασμό «ξύλο – βράδυ – τρεις εναντίον δύο – σας έχουμε» σε παραπάνω δόση απ' όσο χρειαζόταν.

Η βία που μπορούσαν να ασκήσουν οι γυναίκες, ήταν ο μόνος τρόπος για να γίνουν ισότιμα υποκείμενα – έτσι το πηγαίναμε. Κατά τη γνώμη μας δηλαδή, το δίπολο άντρες – γυναίκες ήταν ένα ψευδοδίπολο, που ειδικά για το ζήτημα που μας ενδιέφερε, αποσκοπούσε να αποκρύψει τις δυνατότητες των γυναικών να είναι κι αυτές φορείς βίας. Η φράση κλειδί εδώ ήταν «δεν υπάρχουν ειδικοί της βίας». Σ' αυτή τη φράση συμπυκνωνόταν η άποψή μας για το ζήτημα φύλα. Αφού, όπως υποστηρίζαμε δεν υπάρχουν ειδικοί της βίας, τότε όλοι και κυρίως όλες μπορούσαν να είναι ειδικοί της βίας! Μ' αυτό το επιχείρημα κατά νου, υπερτονίζαμε τη γυναικεία συμμετοχή σε πράξεις συλλογικής αντιβίας. Μας φαινόταν ότι έτσι απελευθερωνόμασταν από τον

κορσέ των μισογύνικων αντιλήψεων. Αργήσαμε να αντιληφθούμε ότι αυτή η αντίληψη είχε και μια σκοτεινή πίσω όψη. Ότι κατ' αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα άσκησης άμεσης φυσικής βίας γινόταν το κριτήριο με το οποίο τελικά μετριομάσταν όλοι κι όλες. Για παράδειγμα, το 2006 η αντιφασιστική διαδήλωση που πέρασε μέσα απ' το Μοναστηράκι επιτιθέμενη στα μαγαζιά που πουλούσαν στρατιωτικό υλικό αποτέλεσε θέμα για το περιοδικό *antifa*. Εκεί δημοσιεύονταν η γνώμη μιας συντρόφισσας για το γεγονός. Ήταν η ακόλουθη:

Γιατί, οι γυναίκες δεν έχουν μερίδιο στη βία; Δεν υπάρχουν ειδικοί της βίας. Ο καθένας και η καθεμιά μπορεί αν θέλει να ανταποδώσει μέρος της βίας που δέχεται. Εγώ δίνω πίσω πειράγματα στο δρόμο, ο Τάσος δίνει πίσω τη βία της οικογένειας και οι δυο μαζί δίνουμε πίσω τη βία της εργασίας ή του καθημερινού φασισμού. Και πάλι θα έρθουμε στη συζήτηση περί επιπέδου της βίας, βία που να τους χωράει όλους κι όλες [...]⁴

Ένα περίπου χρόνο αργότερα η ίδια γνώμη διατυπωνόταν ξανά. Αφορμή, αυτή τη φορά, είχε σταθεί η επίθεση στη διαφημιστική εταιρεία που είχε αναλάβει την καμπάνια του ναζιστή υποψηφίου για τις δημοτικές εκλογές. Μια συντρόφισσα που συμμετείχε έλεγε τα εξής:

Αυτό που νομίζω ότι δείχνει αυτή η ενέργεια είναι ότι δε χρειάζεται να είσαι μασίστας ή μποντιμπλντεράς ή άντρας για να είσαι βίαιος. [...] Ε, παρά τα πενήντα μου κιλά μπόρεσα κι επέστρεψα ένα κομμάτι αυτής της βίας στη Μερσεντές του αφεντικού της διαφημιστικής κι είμαι περήφανη για αυτό και χαρούμενη [...]⁵

Είναι νομίζουμε προφανές, για όποιον μπορεί να διακρίνει πίσω από τις γραμμές, η αγωνία να παρουσιαστούν οι συντρόφισσες ως υποκείμενα με βούληση, ως ισότιμες, ως δυνατές. Κι είναι εξίσου προφανές ότι αυτή η αγωνία εκπορευόταν από μη γυναικεία άγχη. Γιατί, κατά τα άλλα οι συντρόφισσες μια χαρά τα πήγαιναν με τις ζωές τους, τη βία και τον καπιταλισμό. Και κατά πάσα πιθανότητα δεν ένιωθαν καμία ανάγκη να αποδείξουν σε κανέναν, αν και πόσο βίαιες ήταν. Το πρόβλημα αυτό ήταν αποκλειστικά αντρικό και κατοικούσε στα μυαλά μας.

Antifa, φύλα και γνώμες για τη βία (περίοδος δεύτερη)

Από το 2006-7 κύλησε πολύ νερό στ' αυλάκι. Το μοντέλο οργάνωσης που προέκυψε με τα χρόνια, αυτό που ακολουθούν σήμερα οι *antifa* ομάδες και συνελεύσεις, σίγουρα δεν είναι το πιο πετυχημένο στην ανθρώπινη ιστορία. Είναι όμως μια προσπάθεια οριζόντιας οργάνωσης που μετράει πάνω από μια δεκαετία ζωής. Και είναι γεγονός, ότι, με έναν ανεπαίσθητο τρόπο, κάποια στιγμή έφτασε αυτό το μοντέλο οργάνωσης και δράσης να επιδεικνύει ένα σημαντικό επίτευγμα: Σήμερα οι οργανωμένες συντρόφισσες που συμμετέχουν και υποστηρίζουν το *antifa* στα λόγια και στο δρόμο είναι αρκετές δεκάδες, όσες κι οι οργανωμένοι σύντροφοί τους. Από μεριάς μας θεωρούμε ότι αυτή η επιτέλους πραγ-

ματικά μεικτή σύνθεση είναι ίσως το πιο μεγάλο μας οργανωτικό κατόρθωμα. Κι επίσης ότι πρόκειται ίσως για τον λιγότερο σχολιασμένο μετασχηματισμό μας. Νιώθουμε χαρούμενοι γι' αυτή την εξέλιξη και θα θέλαμε να τη σχολιάσουμε – όχι για να βλογήσουμε τα γένια μας, αλλά επειδή έχουμε τη γνώμη ότι μερικές πλευρές της μπορούν να φανούν χρήσιμες και σε άλλους.

Για να ξεκινήσουμε να εξηγούμε πώς κατά τη γνώμη μας συνέβη το «επίτευγμα», νομίζουμε πως η ιδέα ότι ο φασισμός κι ο αντιφασισμός είναι ταξικά ζητήματα έπαιξε σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση. Όχι τόσο πολύ επειδή άνοιγε δρόμους στη θεωρία και στο ψάξιμο της ιστορίας, αλλά κυρίως επειδή μας έβαζε να καταλάβουμε τη μάχη ενάντια στους φασίστες ως υπόθεση πολλών και διαφορετικών μεταξύ τους υποκειμένων. Σε ανύποπτο χρόνο, δηλαδή μετά την επίθεση που είχαμε δεχτεί στη συναυλία στην Καλλιθέα σημειώναμε ότι:

Ο αντιφασισμός είναι πρώτα και κύρια μια συνειδητή απόφαση να πολεμήσεις το φασισμό, ο αντιφασισμός είναι ένας αγώνας ζωής και θανάτου για την τάξη. Μόνο που η τάξη δεν είναι ότι βολεύει τον καθένα. Αντίθετα η τάξη αποτελείται από ανθρώπους όλων των ηλικιών, όλων των φύλων [...] Οπότε όταν κάποιος λέει ότι είμαι αντιφασίστας δεν πρέπει να τον κοιτάμε στα μπράτσα, αλλά να τον κρίνουμε με το ένα και μοναδικό κριτήριο που υπάρχει: από τη διάθεσή του να δεσμευτεί στον αντιφασιστικό αγώνα.⁶

Η ιδέα του φασισμού χωρίς σβάστικα υπήρξε επίσης καταλυτική. Στα πλαίσια αυτής της ιδέας, ο φασισμός έπαυε να περιορίζεται στους ναζιστές και τη δράση τους και αποκτούσε αυτό που ονομάζαμε «χιλία πρόσωπα». Και όντως, από τότε που πρωτοδιατυπώσαμε τη συγκεκριμένη ιδέα, αρχίσαμε όλο και πιο πολύ να επεξεργαζόμαστε την ιδέα ότι ο φασισμός είναι διαδικασία σύμφυτη με την καπιταλιστική ιστορία. Και πως, κατά συνέπεια, έπρεπε να μειώσουμε το ειδικό βάρος που είχε στα μυαλά μας το «αντιναζι», ως σκέτο ξύλο στους φασίστες και να επενδύσουμε στο *antifa*, ως οργάνωση ενάντια στους πρόσφατους μετασχηματισμούς του ελληνικού κράτους. Το Νοέμβρη του 2013 η αντιφασιστική συνέλευση *antifa* εξέδωσε και τοιχοκόλλησε σε χιλιάδες αντίτυπα μian αφίσα με τίτλο *Δεν έχει σβάστικα ο φασισμός μωρό μου*. Ανάμεσα σε άλλα έλεγε:

Οι μισθοί έχουν κοπεί στα δύο [...] Αυτό δεν έχει σβάστικα.

Το σύστημα υγείας έχει ένα κομμάτι που καταρρέει και ένα κομμάτι που μετατρέπεται σε αστυνομικό μηχανισμό. Ούτε κι αυτό έχει σβάστικα.

Τα όρια μεταξύ μαφίας και αστυνομίας γίνονται όλο και πιο δυσδιάκριτα. Ούτε αυτό έχει σβάστικα. [...]

Αυτό το κράτος διατηρεί στρατόπεδα συγκέντρωσης εργατών [...] Στις πύλες τους δε θα βρούμε τη σβάστικα.

Αυτό το κράτος παραλίγο να εμπλακεί σε πόλεμο στη Συρία τον Αύγουστο. Τα σχετικά ερ-

Γιατί πιασμένοι σε αλυσίδες

Μην φανταστείτε ότι είμαστε τίποτα ειδικοί της βίας. Όχι, είμαστε καθημερινοί άνθρωποι, άνδρες και γυναίκες, εργάτες, φοιτητές και άνεργοι. Αλλά είμαστε αποφασισμένοι. Πιανόμαστε σε αλυσίδες μεταξύ μας γιατί θέλουμε να επιδείξουμε αυτήν την αποφασιστικότητα. Αλλά και κάτι παραπάνω. Θέλουμε να δείξουμε ότι είμαστε ένα σώμα, ψηλοί και κοντοί, δυνατοί και αδύναμοι, άντρες και γυναίκες. Θέλουμε να δείξουμε ότι θα αντιμετωπίσουμε ό,τι μας συμβεί με τον ίδιο τρόπο: σαν ένα σώμα, σαν μια συλλογική δύναμη.

Αυτά σημειώναμε πριν πέντε ακριβώς χρόνια σε μια προκήρυξη που εξηγούσε τα πως και τα γιατί των αυτόνομων αντιφασιστικών διαδηλώσεων. Η γνώμη μας για το ζήτημα φύλα και βία είχε πλέον αλλάξει. Εδώ το «δεν είμαστε ειδικοί της βίας» δε χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει ότι όλοι κι όλες είμαστε και γαμώ τους βίαιους και βίαιες, αλλά στον ίδιο βαθμό, οπότε εντάξει. Εδώ το «δεν είμαστε ειδικοί της βίας» μπαίνει για να υποδηλώσει ότι είμαστε «καθημερινοί άνθρωποι». Είμαστε ένα από τα χίλια πρόσωπα της εργατικής τάξης, ο αυτόνομος αντιφασισμός. Είμαστε αυτοί κι αυτές που είμαστε, έχουμε γνώμη για το τι είναι και τι δεν είναι ο αντιφασισμός. Και κοιτάμε αυτή τη γνώμη να την επιβάλλουμε και στο δρόμο. Είναι μια διαδικασία επίσης βίαιη, αλλά με ρεπερτόριο πολύ πιο πλούσιο και πολύ πιο αποτελεσματικό από ό,τι εκείνο που αφήνεται να ακρωτηριαστεί από την κυριαρχία των ανδρικών αντιλήψεων.

Καταγγελίες περί σεξισμού

Δεν είναι μυστικό. Όλο και πιο συχνά στα μέλη μας φτάνουν καταγγελίες περί σεξισμού, βιασμών και ματσό συμπεριφορών. Το φαινόμενο δεν είναι καθόλου περιθωριακό. Μια σειρά από γυναικείες ομάδες ή μεμονωμένες συντρόφισσες επισημαίνουν το προφανές: δε γίνεται να είσαι ΚΑΙ ενάντια στην εξουσία ΚΑΙ βιαστής, σεξιστής, τραμπούκος. Αποφεύγουμε να απαντάμε σε τέτοια μέλη, ακόμη κι αν αναγνωρίζουμε το δίκιο τους. Δεν είναι ότι δε θέλουμε «να πάρουμε θέση». Όσοι μας γνωρίζουν, ξέρουν ότι προσπαθούμε να «παίρνουμε θέση» καθημερινά εδώ και πολύ πολύ καιρό, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό των συνελεύσεών μας. Είναι άλλωστε αυτός ο καημός να παίρνουμε συνέχεια θέση που μας έχει κολλήσει τα διάφορα γνωστά παρτσούκλια μας.

Αλλά αποφεύγουμε να απαντήσουμε στα μέλη γιατί δεν έχουμε μεγάλες προσδοκίες από την πρακτική της στιγμιαίας απεύθυνσης γενικών «στο χώρο». Γιατί γνωρίζουμε ότι η διαδικασία με την οποία εμείς οι ίδιοι αλλάξαμε γνώμες και πρακτικές δεν έλαβε χώρα σε μια στιγμή. Γιατί γνωρίζουμε ότι, ακόμα και για την δική μας περίπτωση, που πιθανόν να μην ήταν από τις χειρότερες, χρειάστηκε η οργανωμένη εργασία, οι διαρκώς εξελισσόμενες απόψεις και η καθημερινή επίδραση πολλών συντροφισσών για πολλά χρόνια. Και φυσικά ότι αυτού του είδους η επίδραση είναι που χρειάζεται να οργανωθεί και να συνεχιστεί και σήμερα, ίσως περισσότερο από ποτέ. Κατά τη γνώμη μας δεν υπάρχει άλλος δρόμος για να χτυπήσει κάποιος συμπεριφορές όπως αυτές που απασχολούν τελευταία, πέρα απ' την κριτική που μετουσιώνεται σε συλλογική, εναλλακτική οργανωτική πρακτική. Από αυτή τη σκοπιά, ας μην έχει κανείς αμφιβολίες: τα όσα καταγγέλλονται τελευταία τα λαμβάνουμε πολύ σοβαρά υπ' όψη. Πολύ σοβαρά υπ' όψη.

γαλεία δε θα είχαν σβάστικα. Θα είχαν την ελληνική σημαία.

Εδώ οι προτεραιότητές μας για τον αντιφασισμό υποδεικνύονται σχεδόν στο σύνολό τους: η εργατική πολιτική, το σύστημα υγείας, η μαφία, η αστυνομία, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ο πόλεμος και η εξωτερική πολιτική. Καμία απ' αυτές τις κατευθύνσεις δεν έφερε πάνω της τη σβάστικα, όλες τους όμως ήταν ζωτικής σημασίας για τη νέα εποχή του ελληνικού κράτους. Επίσης -πώς τα φέρνει ο χρόνος!- όλες τους ήταν δολοφονικές κατευθύνσεις, καθολικές, που αφορούσαν και τα δύο φύλα. Το κοινό τους χαρακτηριστικό ήταν ότι στρέφονταν όλες τους ανεξαιρέτως ενάντια στα μέλη της εργατικής τάξης, που ως γνωστόν δεν είναι αποκλειστικά άντρες. Δεν είναι παράξενο που αυτά που λέγαμε είχαν αρχίσει να αφορούν όλο και περισσότερο και τις γυναίκες. Γιατί στην πραγματικότητα, η πορεία ήταν αντίστροφη: ήδη για πολλά χρόνια υπήρχαν γυναικείες ομάδες. Ήταν αυτές οι ομάδες που είχαν θέσει το ζήτημα της διαδικασίας αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης και και των μετασχηματισμών της. Εμείς απλά επηρεαστήκαμε και υιοθετήσαμε τις απόψεις τους στρέφοντάς τις προς το δικό μας μικρό σκάλωμα.

Το πόσο καθοριστική και βαθιά ήταν η επιρροή των γυναικείων ομάδων, μπορεί να γίνει εμφανές αν επιστρέψουμε για λίγο στο ζήτημα της βίας. Όπως σημειώσαμε παραπάνω, οι αρχικές μας αντιλήψεις για το θέμα της βίας και των ειδικών της, συνοψίζονταν στο «γίνε κι εσύ ειδικός της βίας, μπορείς». Είναι ενδιαφέρον που αυτή η άποψη, και τα προβλήματά της, δεν ξεπεράστηκε στη βάση μιας συγκεκριμένης απόφασης. Ξεπεράστηκε σε βάθος χρόνου, με ένα διπλό τρόπο. Από τη μια, όπως είπαμε, μέσω των ιδεών που μεταφέρονταν στο εσωτερικό μας από τις γυναικείες ομάδες. Η βία του μισθού, η βία της αναπαραγωγής, η βία των κοινωνικών ρόλων, η καπιταλιστική εξουσία ως βία, έγιναν υπόρρητα αντιληπτά και μας αποκάλυψαν κόσμους της καπιταλιστικής βίας και όψεις του φασισμού που βρίσκονταν εκτός της εμπειρίας και των ενδιαφερόντων συνελεύσεων που αποτελούνταν κατά βάση από άνδρες.

Από την άλλη, και αυτό είναι ίσως το πιο σημαντικό, η ίδια η ένταξη όλο και περισσότερων γυναικών στις οργανωτικές μας δομές, τις άλλαζε ανεπαίσθητα. Λέγονται πολλά για τη «φεμινιστική λογοκρισία» που τόσο άσπληχνα περιορίζει το ανδρικό λεξιλόγιο απαγορεύοντας τις σεξιστικές βρισιές. Πολύ λιγότερα λέγονται για τους νέους γλωσσικούς κόσμους που ανοίγονται ταυτοχρόνως. Σας το λέμε εκ πείρας: λέξεις που προηγουμένως ήταν απαγορευμένες για άνδρες, όπως «φοβάμαι», «δεν μπορώ», «δεν ξέρω», «ντρέπομαι», «λυπάμαι», «έκανα λάθος», «συγγνώμη», εκφέρονται όλο και πιο εύκολα όσο η σύνθεση της συνέλευσης προσεγγίζει την έμφυλη σύνθεση της κοινωνίας.

Είναι νομίζουμε εξαιτίας αυτού του είδους της ανεπαίσθητης επίδρασης που από ένα σημείο και μετά, το «γίνε κι εσύ ειδικός της βίας, μπορείς», αντιστράφηκε. Σήμερα λέμε ότι όντως δεν υπάρχουν ειδικοί της βίας, μόνο άνθρωποι που για κάποιο λόγο μπορούν να παριστάνουν πως είναι τέτοιοι. Λέμε επίσης ότι, εφόσον χωνέψουμε καλά αυτή τη σημαντική γνώμη, νέοι δρόμοι αντιπαράθεσης με την καπιταλιστική και φασιστική βία ανοίγονται. Όπως είδαμε σε προηγούμενες συνέχειες, οι μέθοδοι με τις οποίες σύντροφοι και συντρόφισσες τα έβαλαν με τον ναζιστικό πυρήνα Γαλασίου, ή τον αντίστοιχο της Καλλιθέας, είχαν και λίγη βία στο δρόμο και στην πλατεία. Στην καρδιά αυτών των μεθόδων όμως, δεν βρίσκουμε το βραδινό πέσιμο, το άγχος και το φόβο της σύγκρουσης, την ιδέα της ακραίας στιγμής που καθορίζει όλες τις υπόλοιπες. Στην καρδιά αυτών των μεθόδων βρίσκεται η διαρκής, υπόκωφη, επίπονη εργασία στους τοίχους, τους δρόμους και τα πεζοδρόμια. Η ερευνητική και προπαγανδιστική προσπάθεια ηγεμονία στη γειτονιά. Τελικά το τεχνολογικό εργαλείο της διαδήλωσης στόμα με στόμα που συντάσσεται σε αλυσιδωδες ακριβώς για να δηλώσει τη συλλογική ισχύ ανεξαρτήτως σωματικής ρώμης και «φυσικής ροπής προς τη βία».

Όπως σημειώσαμε και παλιότερα, ακόμη και η σύγκρουση με τους ίδιους τους ναζιστές, σταδιακά έπαψε να είναι αποκλειστικά μια σύγκρουση μπράτσων και μετατράπηκε σε μια αντιπαράθεση οργανωτικών δομών και συλλογικής εργασίας.⁷ Αναμεταξύ μας ονομάσαμε την όλη ανακάλυψη «αγκωνιές χωρίς να ακουμπιόμαστε». Νομίζουμε πως το γεγονός ότι η διαρκής συλλογική εργασία που ονομάσαμε «αγκωνιές χωρίς να ακουμπιόμαστε», ώρες ώρες μοιάζει τόσο με την εργασία του νοικοκυριού, δεν είναι τυχαίο. Γιατί η όλη μέθοδος διαμορφώθηκε υπό την καθοριστική επίδραση των κατ' εσχόλην ειδικών: ανακαλύφθηκε στην πράξη, από τις νέες δυνατότητες που ανοίγονταν καθώς η σύνθεση των συνελεύσεων προσέγγιζε την έμφυλη σύνθεση της κοινωνίας.

Είναι αυτό το τελευταίο συμπέρασμα που μας φαίνεται χρήσιμο και για άλλους.

1. Επ' αυτού δείτε τον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης στο Selma James & Mariarossa Dalla Costa, *Η Δύναμη των Γυναικών και η Κοινωνική Ανατροπή*, No Womand's Land, 2008.

2. Selma James & Mariarossa Dalla Costa, *όπ.π.*, σελ. 54.

3. Η έκδοση δεν είχε τίτλο! Στο εξώφυλλο είχε το logo του antifa. Το κείμενο στο οποίο αναφερόμαστε είχε τίτλο «Για το ζήτημα της αντιφασιστικής βίας» και κάλυπτε μία περίπου σελίδα της συνολικής έκδοσης.

4. *Antifa* #1, Γενάρης 2006.

5. Περιλαμβάνεται στο δέκατο έντυπο δρόμου του antifa! που εξέδωσε η ομώνυμη συλλογικότητα το Φλεβάρη του 2007.

6. «Antifa live στην Καλλιθέα Ιούλης 2013. Μια συζήτηση για την επίθεση των ναζί και την αντιφασιστική βία», *Antifa* #38, Οκτώβρης 2013.

7. Η μεταβολή εξιστορείται αναλυτικότερα στη σειρά άρθρων «Αντιφασιστική Δράση στο Γαλάτσι, 2007-2010», *Antifa* #52-53-54, 2016.